

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра медичної реабілітації, валеології та оздоровчих технологій в спорті

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРЄВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

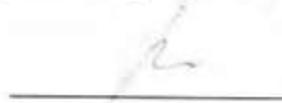
ОК 1. Історія та культура України

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)
галузь знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення
спеціальність І7 Терапія та реабілітація
освітньо-професійна програма «Фізична терапія, ерготерапія»
форма(и) здобуття освіти денна

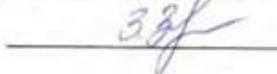
Київ-2025 рік

**Інформація про розробника та розгляд і схвалення
робочої програми навчальної дисципліни**

Розробник силябусу кандидат історичних наук, доцент
Доцент кафедри державно-правових та гуманітарних наук

 Богдан ЧИРКО

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри публічного та приватного права
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року

Завідувач кафедри Зореслава ЗАХОЖАЙ

ПОГОДЖЕНО:

Розглянуто та схвалено на засіданні навчально-методичної
ради навчально-наукового гуманітарного інституту

Протокол № 8 від 27.08.2025

Голова НМР

Сергій ГУБАРСВ

ОК1. Історія та культура України

Галузь знань	I Охорона здоров'я
Спеціальність	17 Терапія та реабілітація
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)
Освітня програма	Фізична терапія, ерготерапія
Мова викладання	Українська
Тип дисципліни	Обов'язкова
Курс та семестр вивчення	Курс 1, семестр: 1
Обсяг	4 кр. ЄКТС / 120 годин
Розподіл за видами занять	Лекції: 20 год., Семінарські: 20 год., Самостійна робота: 80 год.,
Форма семестрового контролю	Залік
ОК, що передують	
Викладач	Чирко Богдан Володимирович, кандидат історичних наук, доцент, chyrko.bohdan@tnu.edu.ua
Кафедра	Державно-правових і гуманітарних наук, kaf_ppr@tnu.edu.ua

Мета дисципліни

Метою викладання дисципліни «Історія та культура України» є забезпечення й надання можливості здобувачам вищої освіти ґрунтовного засвоєння основних історичних подій та культурних явищ, які відбувалися в українських землях з найдавніших часів до сьогодення, формування у молодого покоління глибоких патріотичних поглядів й переконань, прагнення стати гідним членом Українського суспільства.

Перелік компетентностей, які забезпечує навчальна дисципліна та програмні результати навчання

ЗК 09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Програмні результати навчання:

РН 06. Розуміти процеси державно-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства, сутність перетворень, що відбуваються в державі; розуміти основні філософські категорії та поняття.

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Давня історія України

Джерела й основні концепції дослідження історії України. Людські спільноти й державні утворення в історії Давньої України. Феномен трипільської культури. Таври. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Грецькі міста-колонії. Перші держави на території України: Херсонес, Боспор. Експансія Римської імперії у Причорномор'ї. Завоювання Траяна, Траянові вали. Готи. Слов'яни в Українських землях. Венеди. Склавени. Соціально-господарські й духовно-культурні процеси в середовищі давньоукраїнської спільноти.

Тема 2. Витоки української культури

Поняття духовної культури. Світобачення давніх слов'ян. Язичництво. Київська Русь. Розширення Київської держави, походи Святослава Хороброго. Князь Володимир і прийняття християнства. Просвітницька діяльність Кирила й Мефодія. Ярослав Мудрий і перша бібліотека. Освіта й духовний розвиток давньоруської держави. Літописи. Книгописання. Формування культурного та духовного потенціалу Українського народу.

Тема 3. Литовсько-польська доба

Українські землі у складі Литовського князівства. Толерантне ставлення литовської влади до українства. Розвиток української мови, освіти, культури й духовності. Кардинальні зміни в українських землях в роки Польської держави. Перші друкарні в Україні. Спроби ополячення українців. Запровадження католицизму. Тиск по відношенню до православної церкви. Соціальне гноблення українського селянства польською шляхтою. Українські землі у політиці польської влади. Протидія українського народу гнобленню України.

Тема 4. Національна революція українського народу XVII ст.

Соціально-господарські, релігійно-духовні та національно-культурні передумови й причини національно-визвольної боротьби українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Основні етапи й хід військового спротиву Польській державі. Героїзм та роль українського козацтва в боротьбі за незалежність України від польського гніту. Дипломатичний талант Богдана Хмельницького. Утворення військового союзу України з Кримським ханством. Подальші пошуки Б. Хмельницьким союзників у протистоянні з Польщею. Переяславська рада. Військово-політичний союз з Московією. Значення боротьби в роки Національно-визвольної війни за незалежність та прагнення Українського народу до утворення Української держави.

Тема 5. Українські землі у складі російської імперії

Причини та передумови входження українських земель до складу російської імперії. Крим – ключ до Чорного моря. Російсько-турецькі війни. Соціально-господарський та національно-культурний тиск російської влади по відношенню до Українства. Спроби тотальної русифікації українського народу. Обмеження в запровадженні української мови. Спротив Українства політиці русифікації. Революційні народники. Кирило-Мефодіївське

товариство. Тарас Шевченко. Громадські рухи в Україні. Політичні партії та громадські організації в Україні. Діяльність Революційної української партії та інших українсько-патріотичних організацій в Україні. Українські, єврейські, польські та інші політичні партії в Україні. Севастопольське повстання 1905 року. Боротьба Українського народу з російською тиранією та повалення монархії.

Тема 6. Українські національні революції та визвольні змагання 1917-1920 рр.

Повалення монархії в Росії 1917 р. Діяльність Центральної влади на чолі з М. Грушевським. Повалення монархії в Австро-Угорщині в 1918-1919 рр., утворення ЗУНР. Соціальна й земельна політика УНР. Запровадження політики українізації та забезпечення запитів національних меншин. Освітньо-культурна політика. «Консервативний» напрям національних революцій на чолі з гетьманом П. Скоропадським. Прихід до влади С. Петлюри. Акт злуки УНР і ЗУНР. Уроки та причини поразки національних революцій та визвольних змагань. Утворення Кримської Радянської Соціалістичної Республіки (1919 р.).

Тема 7. Сталінізм в Україні. 1920-ті – 1930-ті рр.

Встановлення радянської влади в Україні. Соціально-економічна й культурно-освітня політика сталінського режиму. Запровадження політики українізації. Заходи щодо національно-культурного розвитку національних меншин. Політика індустріалізації. Колективізація сільського господарства. Соціальний тиск по відношенню до українського селянства. Голодомор в Україні 1932-1933 рр. Голод у Криму (1921—1923). Політика коренізації в Криму і на території України. Розстріляне «Відродження». «Великий терор» в Україні 1937-1938 рр. Геноцид сталінського режиму щодо народу України.

Тема 8. Україна за радянські часи

Роль Українського народу в розгромі нацистської Німеччини. Депортація кримських татар, болгар, греків та інших народів Причорномор'я. 1944 року. Відбудова народного господарства України в повоєнні роки. Розвиток науки, освіти й культури. Передача Криму до складу УРСР: засади, процедура, наслідки. Політика русифікації в Україні. Хрущовська «відлига». Діяльність «шестидесятників». Стагнація суспільства у 1970-і 1980-і рр. Горбачовська «перебудова». Боротьба українського народу за здобуття національної незалежності України.

Тема 9. Українське суспільство на етапі формування національної суверенності, героїчна боротьба Українського народу з російською агресією

Розпад СРСР. Проголошення Україною національної суверенності. Внутрішня та зовнішня політика Української влади. Будапештський меморандум. Проблеми з забезпеченням воєнно-економічного потенціалу України.

Досягнення в духовно-освітній й культурній сфері. Сепаратистські рухи в Криму. Кримська криза 1994 року – початок протистояння Україна-Росія. Питання розподілу чорноморського флоту. Проблеми формування національної свідомості Українського народу. Анексія Криму Росією (2014). Агресія Росії проти України (2022). Духовно-патріотичний рух Українського народу на початковому етапі спротиву російській агресії. Перші поразки російської армії. Підтримка міжнародною спільнотою боротьби Українського народу з агресією. Продовження героїчної боротьби з російською агресією.

Тема 10. Проблеми досягнення сталого розвитку Українського суспільства на етапі сучасного повоєнного державотворення

Історія виникнення концепції сталого розвитку. Конференції зі сталого розвитку Ріо-92, Ріо+20 та їх рішення. Концепція сталого розвитку Українського суспільства. Принципи сталого розвитку. Цілі сталого розвитку ЦСР-2030. Міжнародні документи та ініціативи у сфері сталого розвитку. Паризька Угода. Взаємозв'язок екологічних, економічних та соціальних аспектів. Виклики та проблеми сталого розвитку в умовах сучасного світу. Можливості забезпечення сталого розвитку на етапі сучасного Українського державотворення, утворення відповідних передумов до поглиблення демократичних процесів в Українському суспільстві як гідної та невід'ємної складової сучасної європейської й міжнародної спільноти.

Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Семінарські	самостійна робота
Тема 1	14	2	2	10
Тема 2	13	2	2	9
Тема 3	10	2	2	8
Тема 4	10	2	2	6
Тема 5	9	2	2	5
Тема 6	10	2	2	8
Тема 7	10	2	2	6
Тема 8	8	2	2	4
Тема 9	16	2	2	12
Тема 10	16	2	2	12
Усього годин	120	20	20	80

Політика відвідування. Студент має відвідувати лекційні та практичні/семінарські заняття згідно розкладу, виконувати передбачені види робіт та проходити поточний та семестровий контроль. Роботи, не виконані через відсутність студента на заняттях (окрім робіт, що передбачають колективне виконання, представлення чи обговорення або особливі умови виконання) можуть бути здані під час планових консультацій або через електронну платформу не пізніше, ніж за 10 календарних днів до дати семестрового контролю. При оцінюванні робіт, що здаються з порушенням терміну через відсутність на заняттях без поважних причин, застосовується понижуючий коефіцієнт 0,8.

Політика оцінювання. Оцінювання роботи студента здійснюється окремо за кожну виконану роботу, згідно встановлених критеріїв, в межах максимальної оцінки за цю роботу. Максимальна оцінка та критерії оцінювання за кожен вид роботи доводяться до відома студента на початку курсу.

Оцінювання презентацій, доповідей, опитувань, активності в аудиторії тощо здійснюється після їх представлення або наприкінці аудиторного заняття. Оцінювання своєчасно зданих письмових робіт та тестових контролів здійснюється протягом тижня після їх надання. Результати оцінювання оголошуються в аудиторії або через електронну платформу. Студент має право отримати від викладача пояснення щодо отриманих ним оцінок та висловити незгоду: для оцінок оголошених в аудиторії – безпосередньо після завершення заняття; при оголошенні через електронну платформу – протягом доби після отримання оцінки. При виникненні протиріч та неоднозначності в оцінюванні – вони вирішуються на користь студента. Студент має право опротестувати отриману оцінку у встановленому порядку.

Студент допускається до проходження семестрового контролю за умови, що сума балів, набраних за час проходження курсу та максимальної кількості балів за семестровий контроль, є більшою за 60. Перескладання семестрового контролю у встановленому порядку можливе тільки у випадку, якщо студент отримав незадовільну оцінку.

Політика щодо термінів виконання та перескладання. Виконання робіт має здійснюватися у встановлені та оголошені викладачем строки. Письмові роботи та тестові завдання, не виконані студентом своєчасно або через відсутність студента на заняттях можуть бути здані під час планових консультацій та/або через електронну платформу не пізніше, ніж за 10 календарних днів до дати семестрового контролю. При оцінюванні робіт, що здаються з порушенням терміну, або через відсутність на заняттях без поважних причин, а також робіт, повернутих на доопрацювання через суттєве

порушення формальних вимог або вимог академічної доброчесності, застосовується понижуючий коефіцієнт 0,8.

З дозволу викладача, студент має право один раз повторно виконати завдання з метою підвищення оцінки. Якщо отримана при перескладанні оцінка є нижчою за попередню, то результат визначається як середнє двох оцінок.

Перескладання доповідей, презентацій, усного опитування, не передбачене.

Політика академічної доброчесності. При виконанні завдань студенти мають дотримуватися вимог академічної доброчесності. Окремі порушення у вигляді некоректного запозичення та посилення на джерела, а також низька унікальність роботи і зловживання засобами генеративного штучного інтелекту, є підставою для зниження оцінки. Для робіт, які містять ознаки фабрикації, фальсифікації та несамостійного виконання, оцінювання здійснюється за результатами їх захисту або після отримання пояснень від студента.

Роботи, щодо яких встановлено порушення академічної доброчесності у вигляді академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, роботи компілятивного характеру, роботи, повністю або в значній мірі створені штучним інтелектом, а також роботи, в яких виявлено використання інструментів штучного підвищення унікальності та маскуванню плагіату, не розглядаються і не оцінюються, а повертаються на переробку.

Під час проходження поточного та семестрового контролю студент має право користуватися тільки дозволеними викладачем засобами та ресурсами. Отримання будь-якої інформації від сторонніх осіб під час проходження контролю, а також використання заборонених засобів та джерел є підставою для відсторонення студента від проходження контролю без оцінювання його результатів.

Політика гнучкої траєкторії навчання та інклюзії. Студент має право на реалізацію гнучкої траєкторії навчання в межах курсу. Виконання окремих видів робіт, за погодженням з викладачем, може бути замінено на індивідуальний проект (або його частину), виконання науково-дослідної роботи, участь у заходах неформальної освіти тощо, тематика яких знаходиться в межах курсу. У виняткових випадках, зокрема для студентів з особливими потребами, замість аудиторних видів роботи може виконуватися та оцінюватися додаткове індивідуальне завдання. Заміна поточного та семестрового контролю на інші види робіт при реалізації гнучкої траєкторії навчання не передбачена.

Політика неформальної освіти. Результати навчання, отримані студентом в процесі неформальної освіти, зокрема онлайн курсів, можуть бути зараховані у відповідному навчальному курсі. Результати, які відповідають окремій темі навчальної дисципліни зараховуються в кількості балів, що не перевищує загальну суму балів по всіх видах робіт за цією темою. Результати, які розширюють та доповнюють зміст навчальної дисципліни можуть бути зараховані як самостійна робота. Семестровий контроль зараховується, якщо загальний обсяг неформального навчання є не меншим за обсяг дисципліни, та передбачає підсумковий певний контроль в кінці неформального навчання. Якщо зміст неформального навчання частково співпадає с з програмою дисципліни, то зараховується його частка, відповідно до змісту та обсягів. Для зарахування результатів, студент має попередити викладача про неформальне навчання, а по його завершенню - надати викладачу документ, що підтверджує результати неформальної освіти (оригінал та копію) не пізніше, ніж за тиждень до дати семестрового контролю.

Оцінювання результатів навчання

Метою визначення загальних критеріїв оцінювання є уніфікація підходів до оцінювання досягнень студентів в межах освітньої програми. Загальна оцінка визначається за 100-бальною шкалою. Підсумкова оцінка розраховується як сума оцінок за всі виконані роботи по всіх видах. Якщо максимальна оцінка за роботу не дорівнює граничній оцінці то здійснюється перерахунок

$$\text{Підсумкова оцінка} = \sum \text{гранична оцінка} \times \frac{\text{оцінка за роботу}}{\text{максимальна оцінка за роботу}}$$

де «гранична оцінка» - кількість балів, які може бути зарахована за виконання завдання, яка дорівнює частці даного завдання у відсотках від максимальної сумарної оцінки у 100 балів, а добуток округлюється до цілого значення.

Оцінювання окремих видів робіт

Для усного опитування застосовуються наступні критерії:

Критерії оцінювання	Оцінка
Відповідь повна, змістовна та аргументована	5
Відповідь переважно розкриває зміст питання, достатньо аргументована	4
Відповідь достатньо повна і не містить суттєвих помилок	3
Відповідь неповна, наявні суттєві помилки	2
Відповідь фрагментарна, аргументація відсутня, наявні критичні помилки	1
Відповідь не відповідає запитанню або відсутня	0
Максимальна оцінка	5

Для доповідей, зокрема з презентаціями застосовуються наступні критерії

Критерії оцінювання	Оцінка
Доповідь повна, змістовна та аргументована	4
Доповідь достатньо повна і не містить суттєвих помилок	3
Доповідь неповна, наявні суттєві помилки	2
Доповідь фрагментарна, наявні критичні помилки	1
Доповідь не відповідає завданню, містить плагіат або відсутня	0
<i>Відповідь на додаткові запитання викладача та інших студентів</i>	Коефіцієнт
Відповідь на всі запитання	1,1
Відповідь на більшість запитань	1
Відповідь на окремі запитання	0,8
Не відповів на запитання	0,6
<i>Якість доповіді</i>	
Викладення	1,1
Викладення з частковим читанням	1
Читання	0,9
<i>Якість презентації</i>	
Презентація відповідає завданню, оптимальна за обсягом, доповнює та розширює зміст доповіді (або презентація не передбачена у завданні)	1,1
Презентація в цілому відповідає доповіді та доповнює її	1
Презентація дублює доповідь, частково відповідає доповіді, недостатня за обсягом	0,8
Презентація відсутня або не відповідає доповіді	0,6
<i>Дотримання регламенту</i>	
Доповідь в межах регламенту	1
Доповідь суттєво перевищує регламент	0,8
Максимальна оцінка (округлюється до цілого)	5

Для письмових робіт застосовуються наступні критерії

Критерії оцінювання	Оцінка
Завдання виконано в повному обсязі без помилок	5
Завдання виконано в достатньому обсязі і не містить суттєвих помилок	4
Завдання виконано частково або наявні суттєві помилки	3
Виконано окремі складові завдання або наявні критичні помилки	2
Зміст роботи не відповідає завданню, містить плагіат або робота не виконана	0
<i>Оформлення роботи</i>	
	Коефіцієнт
Повністю відповідає вимогам	1
Містить окремі порушення вимог	0,9
Містить суттєві відхилення від вимог	0,7
Не відповідає вимогам	0
<i>Обсяг роботи</i>	
В рекомендованих межах	1
Незначно відхиляється від рекомендацій	0,9
Значно відхиляється від рекомендацій	0,7
<i>Запозичення, джерела та посилання</i>	
В роботі використана достатня кількість авторитетних актуальних джерел на які є посилання	1
В роботі використана недостатня кількість джерел на які є посилання	0,9
Деякі посилання оформлені з помилками, наявні неактуальні/недостовірні джерела	0,8
Унікальність роботи низька, посилання оформлені з помилками	0,5
Посилання на джерела відсутні, використовуються неактуальні/недостовірні джерела	0
<i>Унікальність роботи</i>	
Відповідає вимогам	1
Не відповідає вимогам	0,7
Неприпустимо низька	0
Максимальна оцінка (округлюється до цілого)	5

Для завдань у формі тестів оцінка дорівнює сумі балів за правильні відповіді за результатами проходження тестування, а максимальна оцінка – максимальній сумі балів, яку можна отримати за проходження тесту за умови, що всі відповіді правильні.

Для розрахункових завдань, або комплексних завдань що складаються з декількох складових, які можуть оцінюватися незалежно загальна оцінка визначається як сума балів за виконані складові, а максимальна оцінка – максимальній сумі балів, яку можна отримати за успішне виконання всіх складових.

Для інших видів робіт (контрольних, курсових тощо), а також якщо характер і зміст завдання не дозволяє застосувати загальні критерії, критерії оцінювання обов'язково наводяться у методичних рекомендаціях до виконання даного завдання та/або у робочій програмі дисципліни.

Отримана оцінка за 100-бальною шкалою трансформується у 4-рівневу національну шкалу та шкалу ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
80-89	Добре	B	вище середнього рівня
75-79	Добре	C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	Непогано
60-65	задовільно	E	Мінімально достатнє опанування курсу
30-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
0-29	незадовільно	F	необхідне повторне вивчення курсу

Розподіл кількості робіт і граничних оцінок по темах та видам робіт

	Активність на заняттях	Опитування	Доповідь	Поточний контроль	Індивідуальне завдання	Усього
Тема 1	1	3	2	1	4	100
Тема 2	1	2	2	1	4	
Тема 3	1	3	1	1	2	
Тема 4	1	1	1	1	2	
Тема 5	1	3	3	1	2	
Тема 6	1	3	2	1	3	
Тема 7	1	2	2	1	2	
Тема 8	1	2	2	1	2	
Тема 9	1	4	3	1	4	
Тема 10	1	5	4	1	5	
Усього	10	28	22	10	30	100

Література та джерела

Основна література

1. Боголюбов В.М. та ін. Стратегія сталого розвитку: Підручник. - К.: ВЦ НУБШУ, 2018. – 446 с.
https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvitku.pdf
2. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: Підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. та ін. - К.: НУХТ, 2022. – 337 с.
https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/stratohia_staloho.pdf
3. Ментальний вимір української цивілізації / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: Генеза, 2017. – 560 с.

4. Горбулін Володимир. Як перемогти Росію у війні майбутнього. – К.: Брайт Букс, 2023. - 243 с.
5. Магочій Павло-Роберт. Крим: наша благословенна земля. — Ужгород: Видавництво Валерія Падяка, 2014. — 160 с.
6. Історія Криму. Кримське ханство: Навчальний посібник. — К.: Твім інтер, 2000. — 336 с.
7. Дашкевич Я. Українці в Криму (XV – початок ХХ ст.) // “Учи неложними устами сказати правду...”. Історична есеїстика. — Київ, 2011. — С. 610–625.
8. Горбулін Володимир, Бадрак Валентин. Над прірвою. 200 днів російської війни. – К.:Брайт Букс, 2023. – 275 с.
9. Матвієнко В. П. Без’ядерний меморандум. – К.: Наук. думка, 2021. - 76 с.
10. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки / В. А. Смолій, І. М. Дзюба, С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, В. І. Марочко, Дж. Мейс, Р. Я. Пиріг. К.: Нак. Думка, 2003. – 887.
11. Chirko B. Ethnic processes in Ukraine in the context of Stalin repressions / Theoretical and practical aspects of the development of modern historical science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: collective monograph / Y. Horiunova, V. G. Kosmina, I. G. Kudrya, Yu. M. Malchyn, etc. – Lviv-Torun: Liga Pres, 2019. - 254 s.

Додаткова література та джерела

1. Закон України «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я. 2021 р. Електронний ресурс.
2. Постанова КМУ від 3 листопада 2021 р. № 1268 «Питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я. Електронний ресурс.
3. Гжегож Мотика. Від Волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943-1947 рр. – К.: Дух і літера. 2013. – 360 с.
4. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940-2015). Збірник документів та матеріалів. – К.: ТОВ «Вид-во «Кліо», 2016. – 1090 с.
5. Джеймс Мейс. Україна: матеріалізація привидів. – К.: ТОВ «Вид-во Кліо», 2021. – 606 с.
6. Чирко Б. В. Німецька етнічна спільнота України в контексті політики радянської влади: етнополітичні, національно-культурні та соціально-економічні процеси в середовищі німецької етнічної групи (1920-і – 1930-і роки): монографія. - К.: 7БЦ, 2024. – 1072 с.
7. Історія України: навчальний посібник / за ред. проф. М. П. Гетьманчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 400 с.